

війні, на роботі. Проблема знання взагалі і можливості знання, що заперечувалася візантійською ортодоксією, стала предметом вишукувань одного з найвідоміших древньоруський богословів митрополита Климента Смолятича (XII ст.), автора «Послання пресвітеру Хомі». Одним з перших, хто розробив вчення про досвідне, природне походження розуму в руській середньовічній філософії був Кирило Туровський. Він стверджував, що тіло первинне по відношенню до душі, бо в такій послідовності вони створені Богом.

Література

1. Войнович В. Українська міфологія. – К.: 2002. – 662 с.
2. Гнатюк В. Нарис української міфології. – Львів: 2000. – 236 с.
3. Історія української філософії. - Київ: Академвидав, 2008. – 624 с.
4. Філософські ідеї в культурі Київської Русі : Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 4. – 142 с.

Щербань А.

Студ. гр. БМР-20

Науковий керівник ст викл. Гребеннікова Н. В.

Київський національний університет технологій та дизайну

ОРИГІНАЛЬНІСТЬ ФІЛОСОФІЇ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ

Унікальне уявлення про Бога є одним з основних питань в філософській системі Сковороди. Своїм уявленням він поставив себе в опозицію по відношенню до церкви, що дотримується біблійної легенди про створення світу Богом протягом шести днів. На відміну від церковного, його Бог – вічний, початок – невловимий, і невидимий, оскільки він, «будучи присутнім у всім, не є ні частиною, ні цілим, не має міри, часової і просторової характеристики» Представлення Сковороди не можна віднести ні до чистого іdealізму, ні до чистого матеріалізму. У нього Бог і матерія співіснують поряд, хоч невидима натура завжди первинна – тобто у Сковороди мета розвитку матерії задана Богом. Оскільки будь-який розвиток світу розуміється Сковородою як здійснення мети, то розвитком управляють внутрішні закони, які визначають можливі кордони саморозвитку. Ці кордони задані Богом і від людей не залежать. Творчість же можлива тільки в рамках відведених Богом – природними законами – кордонів.

Філософська система Г. Сковороди полягає в існуванні «двох натур» і «трьох світів». Першим і головним світом у Сковороди є весь Всесвіт – макрокосм. Макрокосм включає в себе все народжене в цьому великому світі, складеному з паралельних незліченних світів. У цьому світі немає ні початку, ні кінця – він вічний і безмежний. Метою пізнання цього світу є не опис окремих предметів, а розкриття їх невидимої натури – збагнення їх

внутрішнього значення, бо через внутрішню суть окремих речей можна осягнути «таємні пружини розвитку всього Всесвіту» [2, с. 143]. Другим з «трьох світів» є малий світ – мікрокосм – світ людини. У людині зосереджений увесь Всесвіт, зокрема у цьому мікрокосмі є й Бог. Головне, чим відрізняється людина від всього іншого, що живе у світі. – це вільна воля людини та моральність в обранні життєвого шляху. Людину Сковорода поділяв на дві частини: на внутрішню та зовнішню. Всі характеристики зовнішньої людини визначаються формою її існування – земним буттям. Саме це земне буття і є головним іспитом людини на її життєвому шляху та в пізнанні істини. Найчастіше зовнішня людина, її буття заслоняє невидимий світ (внутрішню людину). Люди віддають перевагу видимому над невидимим. Це пояснюється тим, що людина має відповідно до своєї природи два типи розуму, живе за двома типами законів, має подвійне життя. Третім – з існуючих «трьох світів» – є символічний світ, що ототожнюється Сковородою з Біблією. Біблії також приписується існування двох натур – зовнішньої і внутрішньої. Сковорода вважає, що представлені в Біблії легенди – це фантазія, обман, фальсифікація, небилиці, брехня, з одного боку, але в них закладене таємниче значення, корисне і повчальне знання – з іншого. Отже, згідно з представленнями Сковорода, все, що здійснюється в світі – макрокосмі, знаходить своє завершення в людині – мікрокосмі. З позицій вчення Сковорода можливості пізнання світу людиною нічим не обмежені.

Дуже тонким моментом в теорії пізнання Сковорода є той факт, що він не зв'язує множення людиною своїх пізнань із зростанням матеріальних потреб, задоволення яких розуміється як досягнення людського щастя. Швидше навпаки: чим краще людина пізнає саму себе і оточуючий її світ, тим розумніше і скромніше повинні бути її потреби. Можливість подолання людиною моральних вад Сковорода зв'язує не із зовнішніми обставинами, а з внутрішніми якостями людини. Взагалі науку про людину Сковорода вважає вищою з усіх наук. Людське щастя він розглядає тільки через призму внутрішньої натури людини. З філософії Сковорода слідує, що внутрішня натура, в кінцевому результаті, виражається через взаємодію з певним виглядом праці. Тема «спорідненої праці» – ця одна з самих найважливіших тем, що розвиваються Сковородою. Ця тема перейшла з його байок в філософію і досягла такої висоти, що придбала значення загального принципу, що визначає не тільки людське щастя, але навіть значення людського буття. Застосовуючи філософію двох натур і трьох світів до людини, Сковорода робить висновок, що людина здійснює прекрасні вчинки і щаслива тільки тоді, коли вона погодить свою поведінку і образ життя зі своїми природними схильностями [1, с. 154].

Категорії любові та віри. Сковорода закликав почати філософське освоєння світу з простого: пізнати віру та любов у всій їхній повноті, бо це і є пізнання людини. Поділяючи світ надвоє – на істинне та тлінне, віддаючи перевагу Вічності, Богу, Сковорода по суті пропонує подвійне співвідношення духовного та тілесного. Він вважає, що буквальный аспект

розуміння віри та любові складається у повсякденній буттєвій необхідності цих понять. Людина без віри може піднятися до найвищих вершин. Але прозрівши, здобувши віру, вона опиняється перед усвідомленням їх мізерності. Там, де кінчаються межі розуму, починається віра. Буквальне тлумачення положення про необхідність і нерозривність любові та віри обумовлене усвідомленням Сковородою неможливості існування людини у звичайному світі поза цією єдністю. Але є ще й інший аспект проблеми. Любов та віра дають змогу людині вийти за межі свого тлінного звичайного «Я». Категорії любові та віри несуть у собі глибокий пізнавальний зміст, живлять душу людини, наповнюють її творчою енергією, підштовхують її на шлях дійсного щастя. «Крізь любов та віру людина пізнає себе», – твердить Сковорода. Принцип «Пізнай себе», як відомо, не вперше з'являється у Сковороди. Пріоритет у цьому плані, звичайно ж, належить Сократу. Але принципово новим у Сковороди є те, що він не просто стверджує думку про необхідність пізнання природи людини, а звертає увагу на пізнання природи людської душі з урахуванням чинників її формування – віри, надії, любові. Більше того, мислитель іде ще далі, він розглядає віру і любов не тільки як підґрунтя душі, а й як органічний прояв духовності людини, а причиною цього прояву є, як він вважає, насамперед природні прагнення людини. Антиподами любові та віри, протилежними за своєю дією на людину, у Сковороди є поняття суму, туги, нудьги, страху. Всі вони, на його думку, роблять душу людини приреченою на розслаблення, позбавляють її здоров'я. Тому Сковорода наполягає на тому, що запорука здоров'я душі – її радість, кураж [4, с. 144]. Таким чином, звертаючись до трактування Сковородою таких категорій, як любов, віра та їхніх антиподів, ми бачимо, що філософ намагається сконструювати життєвий простір людини не тільки за допомогою раціонально визначених філософських понять, а й за допомогою того, з чим повсякденно має справу людина і що одночасно має для неї вирішальне значення.

«Чесне життя» та «чиста совість» – основа вирішення проблем людства. Найбільшої глибини теза про щастя досягає на тому моменті, коли Сковорода визначає саму суть «чесного життя» і «чистої совісті». Виявляється ця суть розкривається через трудову діяльність людини. У Сковороди не всяка праця веде до чесного життя і чистої совісті. У нього праця - це не обов'язок, не борг, не примушення (як суспільство вважає сьогодні), а, навпаки, вільний потяг людини. Процес праці розглядається як насолода і відчуття щастя навіть незалежно від його результатів. Такій праці Сковорода дає визначення «споріднена». Розділення людей, що займаються «спорідненою» і «неспорідненою» працею - це і є сама глибока думка, на яку можна спиратися при розв'язанні сучасних проблем людства. Думка про те, що щастя людини полягає в праці, і що вона зробила мавпу людиною, відвідувала багатьох філософів і раніше. Але визначення праці з позицій джерела свободи і щастя, або джерела страждання і нещастя людей зустрічається досить рідко [5, с. 243]. У Сковороди вперше ця тема

визначилася як головна і в літературних творах, і в філософських трактатах. Вся його творчість виходить з розуміння того, що людство може об'єднати тільки праця з суспільною користю і особистим щастям – «споріднена» праця. Праця ж «неспоріднена» – джерело деградації і людини, і людського суспільства. Передова частина людства чуйно вловлює цю думку Сковороди [3, с.121]. Світова громадськість зараз визнає, що щастя і мир на планеті залежать в більшій мірі не від того, що люди уміють робити, а від того, на що направлена їх діяльність. Заняття «спорідненою» працею накладає відбиток і на образ життя людини. Біографи Сковороди, наприклад, стверджують, що письменник Лев Толстой любив Сковороду саме за те, що його образ життя гармоніював з його вченням. Сам же Толстой страждав від дисгармонії між власним вченням і безсиллям порвати з життям, не відповідним його ідеалам.

Незважаючи на те, що ця тема отримала розвиток в українській літературі, вона все ще чекає свого збагнення. Своєю творчістю і життям Г. С. Сковорода продемонстрував можливість здійснення глибинних перетворень. Філософія Г. С. Сковороди є прекрасним прикладом існування філософії українського духу як динамічної, здатної до розвитку і постійного вдосконалення оригінальної системи поглядів, ідеалів, вірувань, надій, любові, честі, совісті, гідності і порядності; вона є своєрідним пошуком і визначенням українським народом свого місця в суспільно-історичному процесі, заклик до гуманізму і «спорідненої» людській природі дії.

Література

1. Кабусь Н.Д. Витоки ідей сталого розвитку особистості і творчості Г.С. Сковороди. Збірник наукових праць «Педагогіка та психологія». – Харків, 2015. – Вип. № 47.
2. Новосад С. Розвиток творчих здібностей, самопізнання та самотворення у філософській концепції Григорія Сковороди: навч.-метод. посібн. / С. Новосад – К.: НДІУ МОН України, 2009.
3. Сковорода Г.С. Сад божественних пісень: поезії, байки, притчі, філос. трактати, листи / Г.С. Сковорода. – К.: НКП, 2011. – 334 с.
4. Сковорода Г. Буквар миру. Книга для сімейного читання / Григорій Сковорода: упорядкування, передмова та примітки Л. Ушкалова. – Харків, 2015.
5. Чижевський Д. Філософія Г.С. Сковороди. – Харків, 2004.